

Sporen van de Tweede Wereldoorlog

Zichtbaar verleden B

31 km

Biesbosch
linie

18 Knooppunten: 18 - 19 - 54 - 56 - 40 - 25 - 23 - 30 - 22 - 12 - 14 - 18

 Aantal km: 31 km

S Startpunt: Docks Visserhang, Visserhang 2 in Hank

Deze route werd speciaal ontwikkeld ter gelegenheid van 5 jaar gemeente Altena.

Vanaf het startpunt fiets je richting knooppunt 18.

Altena is onderdeel van Unesco Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. In het landschap zijn de forten, de vesting van Woudrichem en de vele kazematten duidelijk zichtbare sporen van een militair verleden.

Maar wist je dat de Tweede Wereldoorlog ook een stempel heeft gedrukt op het landschap?

Veel minder zichtbaar, maar als je het eenmaal weet, kan je er niet omheen. Tijdens deze fietstochten Zichtbaar verleden A en B ontdek je de minder opvallende sporen van de oorlog, en maak je kennis met persoonlijke verhalen die zich hier hebben afgespeeld. Leer over liniecrossers en Merwedegijzelaars en wist je dat er in Altena diverse vliegtuigen zijn neergestort in de oorlog?

18 - 19 - 54 - 56 - 40 - 25 - 23 - 30 - 22 - 12 - 14 - 18

31 km

Biesbosch
linie

Richting knooppunt 18

Op de kruising Oranjepolderweg – Aakvlaaiweg staat het monument ter herdenking van de crash met de Halifax. Als je voor het monument staat, zie je achter het monument het perceel waarop de Halifax is gecrasht.

Richting knooppunt 18

Op het kruispunt Oranjepolder – Nathalweg is een picknickbankje. Hier zie je een kreek lopen: de Bleeke Kil. Ook zie je er een brug genaamd 'Jannezand'. Deze loopt over de sloot van St. Jan (een smalle kreek langs het Jannezand). Deze brug had, aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, een belangrijke functie voor het verzet. Het diende als verbindingsroute naar het reeds bevrijde Brabant. Via de brug kon belangrijke informatie, goederen en personen de geallieerde strijdkrachten bereiken. Ook zijn er hier Duitse krijgsgevangenen genomen, waar de gedenksteen aan de brug nog aan herinnert.

In 2021 is de brug weer in ere hersteld.

Tekst: www.biesbosch.nu

Tip! Bij knooppunt 25 kun je afwijken van de route om het monument Lancaster te bezoeken. Je volgt dan de Krouwerskade. Aan het einde ga je op de Grote Waardweg richting de Biesbosch en dan zie je het monument aan de rechterkant.

Als je voor het monument staat, zie je rechts van het monument de akker waar in 2014 het startsein werd gegeven om de Lancaster te bergen.

De Lancaster boort zich brandend en wel en met een snelheid van meer dan 300 kilometer per uur zo'n zeven meter diep in de Werkendamse klei op slechts tien meter afstand van de boerderij van de familie Dalm. Brandende brokstukken van het vliegtuig zetten het rieten dak in vlam en binnen een half uur lag de boerderij totaal in de as. Het gezin Dalm had zich nog net in veiligheid kunnen brengen.

Tekst: [Adri Burghout, Oorlogsmuseum Veen](#)

Tip! Tussen knooppunt 23 en 30 kun je afwijken van de route om het monument 'De Line-Crosser' te bezoeken. Op het kruispunt Werkensedijk, Kruisstraat, Hoogstraat en Kerkstraat, rij je de Kerkstraat in. Deze gaat over in de van Tienhoven

van de Boogaardstraat en bij het hertenkamp staat het monument. Het Monument 'De Line-crosser' in Werkendam is opgericht om twee verzetsmensen te herdenken die door de Duitsers zijn doodgeschoten: Arie van Driel en Kees van de Sande. Tekst: TracesOfWar.nl

Bij knooppunt 30

Tref je bankjes en het monument Merwedegijzelaars. De plaquette voor Merwedegijzelaars in Werkendam is opgericht ter nagedachtenis aan de 589 jonge mannen die tijdens een razzia op 16 mei 1944 zijn opgepakt.

Fotograaf: Piet Kramer

Op 16 mei 1944 werden bij een razzia in Sliedrecht en Hardinxveld 589 jonge mannen tussen de 18 en 25 jaar opgepakt, en bij de Grote Kerk in Sliedrecht en de School met de Bijbel in Hardinxveld bijeengebracht. Deze mannen werden, op een klein aantal na, naar kamp Amersfoort afgevoerd. Na zeven weken mocht een grote groep terug naar huis. De mannen die dat geluk niet hadden, werden naar werkkampen in Duitsland gestuurd. Twaalf van deze mannen uit Sliedrecht zijn daar overleden aan de gevolgen van het zware werk, te weinig voedsel en ziekten. De razzia was een vergeldingsactie van de bezetter na het doodschieten van twee NSB-ers door het verzet. Tekst: [Oorlogsgravenstichting](#)

Tussen knooppunt 22 en 12

Hier is een halifax neergestort, die onderdeel was van 424 squadron. De locatie is langs de fietsdijk van Werkendam naar Visserhang.

18 - 19 - 54 - 56 - 40 - 25 - 23 - 30 - 22 - 12 - 14 - 18

31 km

Biesbosch
linie

Oorspronkelijk is een squadron bij de luchtmacht de aanduiding voor een operationele eenheid met vliegtuigen en al het hierbij behorend personeel onder een commandant. Een squadron kan ook een luchtmachteenheid zijn met een ondersteunende (bijvoorbeeld onderhoud, logistiek of transport) of faciliterende taak. Leuk weetje, de aanduiding squadron is in Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog in gebruik genomen. Daarvoor werd de term 'vliegtuigafdeling' gebruikt.

Wil je meer weten over 424 squadron en haar bemanning? Bezoek dan de website van [Stichting Omzien en Gedenken](#).

Vanaf knooppunt 12 tot en met knooppunt 14

Het water wat je hier ziet is het Steurgat. Dit water was onderdeel van de route die de 'linie-crossers' aflegde. In het najaar van 1944 werd het zuiden van Nederland bevrijd. Dit resulteerde erin dat de Biesbosch vanaf dat moment tussen de linies van de Duitsers en de geallieerden kwam te liggen. De 'line-crossers' onderhielden vanaf deze periode een verbinding tussen bevrijd en bezet gebied. Deze groep was een onderdeel van de grotere verzetsgroep Albrecht.

Over twee verschillende routes werden mensen, goederen, informatie en medicijnen (vooral insuline) vervoerd. In totaal werden ongeveer 374 oversteken gemaakt. Het waren vooral militaire koerierswegen, maar ook Joden en gestrande piloten konden zo een weg naar bevrijd Nederland vinden. Hoewel bekend is hoeveel oversteken er zijn gemaakt, is niet bekend hoeveel mensen er zijn overgezet.

Een van hen was generaal John Hackett, die in Arnhem zwaargewond was geraakt, maar een operatie overleefde en wist te ontsnappen via deze crossingroute.

De eerste route liep van Werkendam naar Drimmelen. Deze ging eerst een stukje over land, dan per kano over het Steurgat. Vervolgens langs de polder Pauluszand naar het eiland Middelste Jannezend, en dan langs de Biesboschkant de Amer op. Daar hing tegenover restaurant 't Voske en tegenover de haven van Drimmelen een mand

om aan te geven wanneer overgestoken moest worden. De mand werd verder gehesen als er crossers aankwamen.

Wil je meer weten over de linie-crossers? Kijk dan eens op [Omzien en denken](#) of bezoek het [Biesbosch MuseumEiland](#).